

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์โคกลาวไวว่า ถ้าเราทราบโครงสร้างตลาดของธุรกิจใดแล้ว ก็จะสามารถคาดคะเนถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของธุรกิจนั้นได้ ไม่ว่าจะเป็นทางการกำหนดราคาขาย ปริมาณการขาย และอัตรากำไรที่คาดว่าจะได้รับ เหล่านี้เป็นต้น และตลอดจนถึงผลกระทบตอระบบเศรษฐกิจซึ่งอาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากโครงสร้างตลาดและพฤติกรรมของธุรกิจนั้นด้วย เช่น ผลกระทบในด้านการจัดสรรทรัพยากร การกระจายรายได้ ฯลฯ

การศึกษาโครงสร้างตลาด พฤติกรรมของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย และผลกระทบที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ (Market Structure, Performance of Thai Commercial Banking System and Its Impact on the Economy) ในระหว่างปี พ.ศ. 2515-2520 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นช่วง ๆ ช่วงละครั้งมีรวม 12 ช่วงนั้น ได้ผลสรุปออกมาดังนี้ คือ

ในคานโครงสร้างตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้น ปรากฏว่า มีการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์แท้จริง คือ มีการกระจุกตัวเกิดขึ้น โดยมีโครงสร้างตลาดแบบกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic Competition) ทั้งนี้การกระจุกตัวในโครงสร้างตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้นวัดได้โดยการหาอัตรารายการกระจุกตัวของเงินฝาก โดยหาสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของเงินฝากรวม (Total Deposits) ของธนาคารพาณิชย์ไทยแต่ละแห่ง ซึ่งประกอบด้วย เงินฝากประจำ (Time Deposits) เงินฝากออมทรัพย์ (Saving Deposits) เงินฝาก

กระแสรายวัน (Demand Deposits) และเงินฝากอื่น ๆ (Other Deposits) ต่อเงินฝากทั้งหมดของระบบธนาคารพาณิชย์เฉพาะของไทย ธนาคารพาณิชย์ไทยมีอยู่ทั้งหมด 16 แห่ง และเรียงลำดับตามอัตราส่วนการกระจุกตัวตามที่คำนวณได้จากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ธนาคารกรุงเทพ กรุงไทย กสิกรไทย กรุงศรีอยุธยา ไทย-พาณิชย์ ศรีนคร นครหลวงไทย กรุงเทพพาณิชย์การ มหานคร ทหารไทย เอเชียทรัสต์ สหธนาคาร เอเชีย ไทยทูน แลคมทอง และหวังหลี ในจำนวน 16 แห่งนี้ มีธนาคารใหญ่ที่สุด 3 แห่ง ซึ่งมีอัตราส่วนการกระจุกตัวตั้งแต่ 34 % ลงไปจนถึง 10 % ในช่วงที่ 12 (ธนาคารอื่น ๆ มีอัตราส่วนการกระจุกตัวน้อยกว่า 10 %) คือ ธนาคารกรุงเทพ กรุงไทย และกสิกรไทย เฉพาะของธนาคารกรุงเทพเพียงแห่งเดียวมีอัตราส่วนการกระจุกตัวสูงมาก คือ 31.78 % ในช่วงที่ 1 (มี.ย. 2515) และ 34.63 % ในช่วงที่ 12 (ช.ค. 2520) และยังคงรักษาระดับอัตราส่วนการกระจุกตัวเป็นที่ 1 มาตลอด ธนาคารใหญ่ที่สุด 3 แห่งนี้รวมกันแล้วมีอัตราส่วนการกระจุกตัวตั้งแต่ประมาณ 56 - 60 % นับว่า มีการกระจุกตัวเกิดขึ้นในโครงสร้างตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย และเมื่อคำนวณการกระจุกตัวโดยใช้ Herfindahl Index (HI) แล้ว ปรากฏว่า ธนาคารพาณิชย์ไทยทั้ง 3 แห่งมี HI ประมาณ .14 - .16 ซึ่งแสดงว่า มีการกระจุกตัวเกิดขึ้นจริง ๆ (ถ้าไม่มีการกระจุกตัวเกิดขึ้นในโครงสร้างตลาดแล้ว ตัวเลข HI จะมีค่าเป็น 0.0625 หรือใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงว่าธนาคารแต่ละแห่งมีการกระจายของเงินฝากเท่า ๆ กันหรือใกล้เคียงกัน) ส่วนธนาคารอื่น ๆ อีก 13 แห่งนั้น ก็มีการกระจายของเงินฝากไม่แตกต่างกันนัก คือ มีการกระจุกตัวตั้งแต่ 0.03 - 6.5 % อันแสดงว่า มีการแข่งขันกันในโครงสร้างตลาดควย จึงชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนี้ มีทั้งการแข่งขันและการผูกขาดอยู่รวมกันในขณะเดียวกัน

ส่วนในคานความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวกับพฤติกรรมของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้น ได้ทำการศึกษาโดยใช้สมการถดถอยอย่าง

ง่าย ๆ (Simple Regression) ที่เป็นสมการเส้นตรง (Linear Equation) และใช้วิธีที่จะหาค่าความผิดพลาดน้อยที่สุด (Ordinary Least Square หรือ OLS) และเพื่อให้ข้อสรุปถูกต้องและแน่นอนขึ้น เรากลศึกษา 4 แบบ คือ แบบอนุกรมเวลา (Time Series) แบบ Cross Section แบบเฉื่อย และแบบที่มีความล่าช้าเนื่องจากเวลา (Time Lag) เขามาเกี่ยวข้องกับควย โดยผลสรุปจากทั้งสี่วิธีเป็นดังนี้ คือ

1. โครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในช่วงหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงนั้น และสัมพันธ์กันไปในทางเดียวกันควย โดยการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแปรตาม (Dependent Variable) จะแปรผันไปตามอัตราส่วนการกระจุกตัวในช่วงนั้น ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variable) และแปรผันไปในทางเดียวกันควย ซึ่งมีความหมายว่าถ้าโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในช่วงหนึ่งสูงขึ้นแล้ว อัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงนั้นจะสูงขึ้นตามไปควย และในทางตรงข้าม ถ้าโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในช่วงหนึ่งน้อยลงแล้ว อัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงนั้นจะต่ำลงไปเช่นกัน

2. โครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในช่วงหนึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (Flexibility) ของอัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงถัดมาอีก 1 ช่วงเวลา คือ มีความล่าช้าเนื่องจากเวลา (Time Lag) เขามาเกี่ยวข้องกับควย และความสัมพันธ์กันเป็นไปในทางตรงข้าม ซึ่งอธิบายได้ว่า ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยของธนาคารซึ่งเป็นตัวแปรตาม จะผันแปรไปในทางตรงกันข้ามกับอัตราส่วนการกระจุกตัวของธนาคาร ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ ซ้ำไป 1 ช่วงเวลา ซึ่งหมายความว่า ถ้าโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในช่วง

หนึ่งสูงขึ้นแล้ว ความเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ยเงินใหญ่และซอลดเฉลี่ยของธนาคารในช่วงถัดมาอีก 1 ช่วงเวลา จะมัน้อยลง คือจะเคลื่อนไหวน้อย (หรือค่อนข้างคงที่) แต่ถ้าโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวมัน้อยลง ความเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ย ๆ ก็จะมีมากขึ้น การพิจารณาความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยนั้น ได้มาจาก การเปลี่ยนแปลงสัมบูรณ์ (ไม่คิดเครื่องหมาย) ของอัตราดอกเบี้ยในแต่ละช่วงเวลา

ส่วนในด้านผลกระทบอันอาจจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากโครงสร้างตลาดและพฤติกรรมของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้น ได้ศึกษาเพียง 3 ด้านคือ ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ และด้านเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ ผลของการศึกษาที่ได้จะเป็นการเสริมให้เห็นถึงผลสรุปที่เราได้ว่า ระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้นมีโครงสร้างตลาดที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ คือ มีการกระจุกตัวเกิดขึ้น และการกระจุกตัวนี้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม 2 ประการของธนาคารพาณิชย์ไทยดังกล่าวแล้ว ผลกระทบต่าง ๆ พอจะสรุปแยกออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation)
2. ผลกระทบต่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ
(Economic Growth)
3. ผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ (Economic Stability)

1. ผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation)
การจัดสรรทรัพยากร คือ เงินใหญ่และซอลด ซึ่งรวมเรียกว่า สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ไทยนั้น ได้พิจารณาการจัดสรรเป็น 2 อย่าง คือ

- 1.1 การจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามสาขาการผลิต
- 1.2 การจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามท้องถิ่น

1.1 การจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามสาขาการผลิต การวิเคราะห์

ได้ปรับสาขาบางสาขาที่คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดแบ่งสาขาไว้ จนได้เป็น 7 สาขา คือ สาขาเกษตรกรรม (Agriculture) เหมืองแร่และขุดหิน (Mining and Quarrying) อุตสาหกรรม (Manufacturing) การก่อสร้าง (Construction) การค้าส่งและค้าปลีก (Wholesale and Retail Trade) การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ (Banking, Insurance and Real Estate) และบริการ (Services) โดยไม่ศึกษาสาขาอื่น ๆ (Others) ซึ่งเป็นสาขาที่เหลือทั้งหมด และหลักเกณฑ์ในการจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามสาขาการผลิตที่มีประสิทธิภาพตามหลักของประสิทธิภาพแบบสัดส่วนคือ การจัดสรรทรัพยากรหรือสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ไทยแก่แต่ละสาขา การผลิตในสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของสินเชื่อทั้งหมด ประมาณใกล้เคียงกับสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตสาขานั้นในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ซึ่งเรียกว่าเป็นหลักเกณฑ์แบบ Proportional Distribution จากการศึกษาพบว่า สาขาการผลิตส่วนใหญ่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่ยังคดอยู่ประสิทธิภาพจากธนาคารพาณิชย์ไทยอยู่ ซึ่งทั้งนี้เป็นการจัดสรรที่คดอยู่ประสิทธิภาพ 2 อย่าง คือ การจัดสรรสินเชื่อในสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของสินเชื่อทั้งหมดน้อยกว่าสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตจากสาขาเหล่านั้นในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม (เฉพาะปี พ.ศ. 2515, 16 และ 18) และบริการ และการจัดสรรสินเชื่อในสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของสินเชื่อทั้งหมดมากกว่าสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตจากสาขาเหล่านั้นในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก และการธนาคารฯ โดยเฉพาะสาขาการค้าส่งและค้าปลีกนั้น ระบบธนาคารพาณิชย์ไทยสนใจให้สินเชื่อมากที่สุด โดยให้สินเชื่อเป็นสัดส่วนสูงที่สุดในบรรดาสินเชื่อที่ให้แก่สาขาการผลิตทั้งหมด นับได้ว่า การจัดสรรทรัพยากร (สินเชื่อ) ในสาขาการผลิตดังกล่าวแล้วทั้งหมดยังคงอยู่ประสิทธิภาพอยู่ เพราะสัดส่วนของสินเชื่อในสาขาเหล่านั้นคือสินเชื่อทั้งหมดของระบบ

ธนาคารพาณิชย์ไทยไม่ใกล้เคียงกับสัดส่วนของผลผลิตในสาขาต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ยังมีความแตกต่างระหว่างสัดส่วนทั้งสองอยู่ และเมื่อเปรียบเทียบสาขาการคาส่งและค้าปลีก กับสาขาเกษตรกรรมแล้ว จะพบว่า สาขาการคาส่งและค้าปลีกได้รับการจัดสรรสินเชื่อกว่าธนาคารพาณิชย์เป็นสัดส่วนค่อนข้างน้อย ทั้งหมทมากกว่าสาขาเกษตรกรรม จึงมีเงินทุนหมุนเวียนมากและเจริญก้าวหน้าไปมากกว่าสาขาเกษตรกรรม ซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญมากที่จะเพิ่มผลผลิตและกำลังการผลิตโดยตรงให้แก่ประเทศ

สาขาการผลิตที่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงตามหลักเกณฑ์ที่ต้งไว้ คือ สาขาเหมืองแร่และย่อยหิน อุตสาหกรรม (เฉพาะในปี 2517, 19 และ 20) และการก่อสร้าง ซึ่งสัดส่วนของทรัพยากรหรือสินเชื่อกว่าสาขาเหล่านี้ต่อสินเชื่อกว่าหมทใกล้เคียงกับสัดส่วนของผลผลิตสาขานั้นต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ สาขาเหมืองแร่และย่อยหิน และการก่อสร้าง แม้จะมีความสำคัญแต่ก็ยังนับว่าเป็นอันดับรองลงมาจากสาขาอื่น ๆ สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย กลับได้รับการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูง สาขาที่นับว่าสำคัญมากและทำผลผลิตให้แก่ประเทศเป็นมูลค่าสูงในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ คือ สาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ ได้รับการจัดสรรทรัพยากรอย่างคอบประสิทธิภาพจากระบบธนาคารพาณิชย์ไทย แม้สาขาอุตสาหกรรมจะได้รับการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูง แต่เพียงจะเป็นในระยะหลัง ๆ นี้เท่านั้น ส่วนการจัดสรรทรัพยากรแก่สาขาเกษตรกรรมและบริการยังคอบประสิทธิภาพอยู่เช่นเดิม

1.2 การจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามท้องถิ่น นอกจากจะดูการจัดสรรทรัพยากร (สินเชื่อก) ของธนาคารพาณิชย์ไทยแบ่งตามสาขาการผลิตดังกล่าวในข้อ 1.1 แล้ว ก็จะมีการจัดสรรสินเชื่อบางตามท้องถิ่นด้วย การวิเคราะห์ได้แบ่งท้องถิ่นต่าง ๆ ออกเป็น 4 ภาค และ 1 เขต ตามการแบ่งท้องถิ่นตามหลักภูมิศาสตร์ของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง และเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร และหลัก
 เกณฑ์ในการจัดสรรทรัพยากรแบ่งตามท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพสูง ก็คือ การจัดสรรทรัพยากรหรือสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ไทยแก่ท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ในสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์
 ต่อสินเชื่อทั้งหมดประมาณใกล้เคียงกับสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตจากท้องถิ่นนั้น
 ในผลิตภัณฑ์ประชาชาติ จากการศึกษพบว่า ท้องถิ่นทุกแห่งได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่ยังค้อยประสิทธิภาพจากธนาคารพาณิชย์ไทยอยู่ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ได้รับสินเชื่อของแต่ละภาคต่อสินเชื่อทั้งหมดเป็น
 สัดส่วนน้อยกว่าสัดส่วนของผลิตภัณฑ์รายภาค (Gross Regional Products
 หรือ GRP) ต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (Gross Domestic Products หรือ
 GDP) ส่วนเขตกรุงเทพฯ นั้นได้รับสินเชื่อต่อสินเชื่อทั้งหมดเป็นสัดส่วนมากกว่าสัดส่วน
 ของผลิตภัณฑ์รายภาคต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ จึงพอจะสรุปได้ว่า ระบบธนาคารพาณิชย์
 ไทยมีความสนใจที่จะให้สินเชื่อเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ เท่านั้น ส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ
 ไม่ได้รับความสนใจเท่าใดนัก จะเห็นได้ว่า ท้องถิ่นภาคต่าง ๆ ได้รับสินเชื่อจาก
 ธนาคารพาณิชย์เป็นสัดส่วนที่เมื่อรวมกันแล้วก็ยังน้อยกว่าสัดส่วนของสินเชื่อในเขต
 กรุงเทพฯ เมื่อคิดเทียบจากสินเชื่อทั้งหมด จึงทำให้เขตกรุงเทพฯ มีเงินทุนหมุนเวียน
 ใช้ในการขยายกิจการไ้มากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ และจากหัวข้อที่ 1.1 พบว่า ระบบ
 ธนาคารพาณิชย์ไทยสนใจสาขาการค้าส่งและค้าปลีก ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า
 สาขานี้ในเขตกรุงเทพฯ เป็นสาขาที่ได้รับสินเชื่อจากระบบธนาคารพาณิชย์ไทยมากที่สุด
 ซึ่งเป็นการเน้นให้เห็นถึงความค้อยประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรมากขึ้น
 คือ การให้สินเชื่อในเขตกรุงเทพฯ และให้แก่สาขาการค้าส่งและค้าปลีกในเขตกรุง
 เทพฯ ควย ซึ่งสาขานี้ไม่ได้เป็นสาขาที่จะเพิ่มผลผลิตและกำลังผลิตโดยตรงให้แก่
 ประเทศเลย และยังค้อยประสิทธิภาพในแง่ที่ว่า สัดส่วนของสินเชื่อในท้องถิ่นภาค
 ต่าง ๆ และเขตกรุงเทพฯ ไม่ใกล้เคียงกับสัดส่วนของผลิตภัณฑ์รายภาคของท้องถิ่นนั้น
 ในผลิตภัณฑ์ประชาชาติตามหลักเกณฑ์ควย นอกจากนี้เมื่อคู่อตราส่วนสินเชื่อต่อเงิน

ฝากของแต่ละท้องถิ่นแล้ว พบว่า อัตราส่วนนี้ในเขตกรุงเทพฯ สูงกว่าอัตราส่วนชนิดเดียวกันในภาคอื่น ๆ คือ ในเขตกรุงเทพฯ มีอัตราส่วนเป็น 0.86 ในช่วงที่ 1 และ 1.12 ในช่วงที่ 12 ส่วนภาคอื่น ๆ นั้นมีอัตราส่วนประมาณ 0.3 - 0.7 เท่านั้น แสดงว่าธนาคารพาณิชย์ไทยระดมเงินฝากจากภาคอื่น ๆ มาปล่อยสินเชื่อในเขตกรุงเทพฯ นี้

ดังนั้น จึงได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร (สินเชื่อ) ของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยว่า ยังมีการคองประสิทธิภาพอยู่ ที่เป็นดังนี้ เนื่องจากระบบธนาคารพาณิชย์ไทยมีโครงสร้างตลาดที่มีการกระจุกตัว ไม่มีการแข่งขันสมบูรณ์ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาจึงยังมีประสิทธิภาพน้อย ไม่เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ และทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่เกิดแบบแผนการจัดสรรทรัพยากรที่ดี

2. ผลกระทบตอความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ (Economic Growth) การศึกษาโคความเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจจริงและภาคการเงินในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบส่วนเคลื่อนย้ายและส่วนแบ่ง (Shift and Share Analysis) ซึ่งแบ่งการเติบโตในแต่ละท้องถิ่นออกเป็น 3 อย่าง คือ Regional Share, Proportionality Shift หรือ Industrial Mix Components และ Differential Shift หรือ Locational Shift ได้ผลสรุปดังนี้ คือ

ถ้าดูเฉพาะค่าและเครื่องหมายของ Differential Shift หรือ Locational Shift ซึ่งจะแสดงถึงการเติบโตของตัวแปรที่ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของการเติบโตของตัวแปรนั้นในแต่ละภาคกับการเติบโตของตัวแปรนั้นในระดับประเทศปรากฏว่า

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น สินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยในภาคนี้เคลื่อนย้ายมาจากภาคอื่น ๆ สินเชื่อจึงมีการเติบโตที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่การเคลื่อนไหวของภาคแท้จริงในท้องถิ่นนี้ ปรากฏว่า สาขาการผลิตที่มีการขยายตัวใน

มูลค่าผลผลิตเพิ่มขึ้นไปในทิศทางเดียวกัน กลายเป็นสาขาการก่อสร้าง การค้าส่ง และค้าปลีก การธนาคาร ประกันภัยและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ และการบริหารและป้องกันประเทศ

ในภาคเหนือ แม้อการเคลื่อนไหวของสินเชื่อบริษัทในช่วง 2 ปีแรกจะเคลื่อนย้ายออกไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ คือ เติบโตน้อยกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ แต่ในปีที่ 3 (พ.ศ. 2517-18) สินเชื่อบริษัทในท้องถิ่นมีการเติบโตที่ขยายตัวมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนสาขาเศรษฐกิจในภาคเหนือที่มีการเติบโตไปในทางที่ขยายตัวมากขึ้น มีสาขาการค้าส่งและค้าปลีก และการบริหารฯ

ในภาคใต้ การเคลื่อนไหวของสินเชื่อบริษัทในช่วง 3 ปีแรก เคลื่อนย้ายออกไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ คือ เติบโตน้อยกว่าท้องถิ่นอื่น แต่ในปีที่ 4 (พ.ศ. 2518-19) สินเชื่อบริษัทมีการเติบโตที่ขยายตัวมากกว่าท้องถิ่นอื่นโดยเปรียบเทียบ และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนสาขาการผลิตในภาคใต้ที่มีการเติบโตไปในทางที่ขยายตัวมากขึ้นเช่นเดียวกัน ก็มีสาขาเหมืองแร่และยอยหิน การคมนาคมและขนส่ง การค้าส่งและค้าปลีก และการบริหารฯ

ในภาคกลาง การเคลื่อนไหวของสินเชื่อบริษัทเติบโตไปในทางที่ขยายตัวและมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนสาขาเศรษฐกิจจริงที่มีการเคลื่อนไหวขยายตัวมากขึ้นมีถึง 8 สาขา คือ สาขาเกษตรกรรม เหมืองแร่และยอยหิน อุตสาหกรรม การคมนาคมและขนส่ง การค้าส่งและค้าปลีก ท่องเที่ยว การบริหารฯ และบริการ

ในเขตกรุงเทพมหานคร การเคลื่อนไหวของสินเชื่อบริษัทเคลื่อนย้ายมาจากภาคอื่นมากใน 2 ปีแรก แต่เริ่มมีการเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอื่นตั้งแต่ปีที่ 3 (พ.ศ. 2517-18) เป็นต้นไป และมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนสาขาการผลิตที่มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันคือขยายตัวน้อยลงเมื่อเทียบกับสาขานั้น ๆ ในภาคอื่น มีสาขาเกษตรกรรม การไฟฟ้าและประปา การคมนาคมและขนส่ง การค้าส่งและค้าปลีก การธนาคารฯ และการบริหารฯ

จะเห็นว่า การเคลื่อนไหวซึ่งดูได้จากกราฟการเคลื่อนย้ายหรือการเติบโตของสินเชื่อ (ตามสูตรการหา Differential Shift ในการวิเคราะห์ Shift and Share Analysis) ในช่วงแรก ๆ คือ ประมาณปี พ.ศ. 2515-16 และ 2516-17 นั้น สินเชื่อมีการเคลื่อนย้ายจากส่วนภูมิภาค 3 ทองถิ่น คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ เข้าสู่ภาคกลางและเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้น สินเชื่อใน 2 ทองถิ่นดังกล่าวจึงมีการเติบโตที่ขยายตัวมากขึ้น แต่ในช่วงถัดมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517-18 เป็นต้นไป สินเชื่อกลับมีการเคลื่อนย้ายจากเขตกรุงเทพฯ ไปสู่ทองถิ่นทุกภาค ทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง แต่สาขาการผลิตที่มีการเคลื่อนไหวเติบโตไปในทิศทางเดียวกับสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในทองถิ่น คือ มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในมูลค่าการผลิต จะเป็นสาขาการคาสงและคอปติก และการบริหารและป้องกันประเทศ และสาขาการผลิตในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกับสินเชื่อ มีสาขาเกษตรกรรม การไฟฟ้าและประปา การคมนาคมและขนส่ง การคาสงและคอปติก การธนาคารฯ และการบริหารฯ

ส่วนค่า Proportionality Shift หรือ Industrial Mix Components ซึ่งแสดงถึงการเติบโตของตัวแปรนั้นในระดับชาติ เมื่อเทียบกับการเติบโตของผลิตภัณฑ์ประชาชาติหรือรายได้ประชาชาตินั้น ปรากฏว่าค่าของ Proportionality Shift ของตัวแปรการเงินทั้งของสินเชื่อและเงินฝากของทุก ๆ ทองถิ่นนั้นเป็นบวกเสมอตลอดระยะเวลาที่ศึกษา แสดงว่า การเติบโตของภาคการเงินไม่สอดคล้องกับการเติบโตของรายได้ประชาชาติเลย

ดังนั้น จึงพอจะกล่าวได้ว่า ระบบธนาคารพาณิชย์ไทยที่มีการกระจุกตัวในโครงสร้างตลาด และการกระจุกตัวนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของธนาคาร มีผลทำให้การจัดสรรทรัพยากรยังไม่เหมาะสมต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ในด้านรูปแบบของความเจริญเติบโตของทองถิ่น และความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจการเงิน

และภาคแท้จริง ก็ยังไม่เป็นแบบแผนที่ดีต่อระบบเศรษฐกิจด้วย ความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจระหว่างภาคเศรษฐกิจจริงและภาคการเงิน คือมูลค่าผลผลิตในสาขาการผลิต 11 สาขาที่ขอยกขึ้นชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย ที่มีความเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน ในส่วนภูมิภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลางนั้น มีสาขาการค้าส่งและค้าปลีก และการบริหารและป้องกันประเทศ ซึ่งขยายตัวมากขึ้นเมื่อเทียบกับการเติบโตของสาขานั้นในระดับประเทศ สาขาการผลิตทั้งสองนั้นนับว่ายังเป็นสาขาที่มีความสำคัญน้อยกว่าสาขา เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและบริการ ซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตที่แท้จริงให้แก่ประเทศโดยตรง ประเทศเรากำลังพัฒนาซึ่งเกษตรกรรมยังคงเป็นสาขาหลักที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ขณะเดียวกันก็กำลังจะเปลี่ยนโครงสร้างผลิตจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมให้มากขึ้น ไม่วาจะเป็นอุตสาหกรรมการเกษตร (Agro-industry) หรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ สาขาทั้งสามนี้จึงควรจะมีการขยายตัวอย่างเต็มที่ แต่กลับกลายเป็นสาขาการค้าส่งและค้าปลีก และการบริหารและป้องกันประเทศขยายตัวมาก และมีการเคลื่อนไหวเติบโตไปในทางเดียวกันกับการเคลื่อนไหวของสินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย ส่วนในเขตกรุงเทพฯ นั้น สินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย เคลื่อนย้ายไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ สินเชื่อในเขตนี้จึงขยายตัวน้อยกว่าภาคอื่น และสาขาการผลิตส่วนใหญ่ที่มีการเคลื่อนไหวเติบโตน้อยกว่าสาขานั้น ๆ ในระดับประเทศ โดยเฉพาะสาขาเกษตรกรรมซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญที่สุดของเรา ก็มีการเติบตุน้อยในเขตกรุงเทพฯ นี้ ที่เป็นดังนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมายังมีประสิทธิภาพน้อย และทำให้ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตโดยไม่เกิดความสมดุลในภาคเศรษฐกิจจริง และภาคการเงิน ส่วนการขยายตัวของสาขาการผลิตต่าง ๆ นั้นก็ยังไม่เป็นแบบแผนความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจที่ดี สินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยซึ่งเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งในการผลิตของส่วนภูมิภาคทั้งสี่ภาคเติบโตมากขึ้น แต่การเคลื่อนไหวของสาขาการผลิตที่เติบโตมากขึ้นในทุก ๆ

เพิ่มอัตราเงินฝากสำรองตามกฎหมายจาก 7 % เป็น 8 % ของยอดเงินฝาก และเพิ่มอัตราธนาคารจาก 10 % เป็น 11 % แลวธนาคารพาณิชย์ไทยก็หันไปกู้จากธนาคารในต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก การให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์จึงเพิ่มขึ้นในอัตรา 13.49 % ในกรณีที่เกิดภาวะเงินฝืดหรือมีการว่างงานขึ้นในต้นปี 2518 ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ลดอัตราธนาคารจากเดิม 11 % เป็น 10 % แลวธนาคารพาณิชย์กลับกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยลดลง และจากแหล่งอื่น ๆ ก็ลดลงด้วย และอัตราผลตอบแทนเฉลี่ยจากการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในปี 2518 นี้มีเพียง 11.99 % ในกลางปี 2518 สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ไทยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ในอัตรา 7.91 % เท่านั้น และปริมาณเงินก็ลดลงด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าระบบธนาคารพาณิชย์ไทยยังไม่ได้นำเงินธุรกิจสอดคลอ้งอย่างทันท่วงทีกับนโยบายการเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาทางเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าโครงสร้างตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยนั้นเป็นแบบที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์หรือเรียกได้ว่ามีการกระจุกตัวเกิดขึ้น และโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของธนาคารพาณิชย์ไทย ทำให้การดำเนินกิจการไม่สอดคล้องกับนโยบายการเงินเพื่อแก้ไขปัญหาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจอย่างทันท่วงที จึงไม่เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ นอกจากนี้แลวระบบธนาคารพาณิชย์ไทยมีเงินฝากสำรองอยู่มาก และกู้เงินจากธนาคารในต่างประเทศเป็นสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ที่สูงถึงประมาณ 50 - 75 % ส่วนการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าจากต่างประเทศ คือ ประมาณ 25 - 45 % และกู้จากธนาคารในประเทศเพียง 1-2% เท่านั้น นโยบายการเงินเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตราเงินฝากสำรองและอัตราธนาคารจึงไม่ค่อยจะได้ผลทันท่วงที ความว่องไว (Sensitivity) ต่อนโยบายการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยที่จะกระทบระบบธนาคารพาณิชย์ไทยยังมีน้อย อาจต้องใช้นโยบายทางการเงินหรือมาตรการทางคานอื่น ๆ มาช่วยแก้ไขด้วย เช่น

นโยบายการควบคุมสาขาของธนาคารพาณิชย์ ฯลฯ

นอกจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว การที่นโยบายการเงินยังแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภาพของระบบเศรษฐกิจได้ไม่ทันทางที่อื่นเนื่องมาจากพฤติกรรมของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยที่มีโครงสร้างตลาดที่กระจุกตัวอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาดกับพฤติกรรมต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่จะอธิบายได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ ความล่าช้าเนื่องจากเวลาจากการใช้นโยบายการเงิน

การศึกษาของ Richard A. Musgrave จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาเขาพบว่ามีความล่าช้าเนื่องจากเวลาเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า Effectiveness Lag¹ เกิดขึ้น Effectiveness Lag คือ ความล่าช้าของเวลาที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการประกาศใช้มาตรการทางการเงินแล้ว (action) กับการที่จะทำให้มาตรการนั้น ๆ บรรลุประสิทธิผล (effectiveness) ไม่ว่าจะเป็มาตรการทางการเงินหรือการคลัง Effectiveness Lag นี้เป็นอุปสรรคในการดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้นโยบายต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จล่าช้าไปบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะสั้นที่ต้องการความร่วมมืออย่างฉับพลัน

ดังนั้น เป้าหมายของธนาคารแห่งประเทศไทยที่มุ่งจะลดสินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทยและปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจลงในกรณีที่เกิดเงินเฟ้อ โดยการเพิ่มอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย และ/หรือเพิ่มอัตราธนาคาร จึงไม่บรรลุผลทันทางที่ ดังเช่นในช่วงกลางปี พ.ศ. 2516 ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศเพิ่มอัตราธนาคารจาก 8 % เป็น 10 % แต่ในปลายปี 2516 นั้น ปรากฏว่าการกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังเพิ่มขึ้น สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ก็ยังเพิ่มขึ้น และปริมาณเงินก็เพิ่มขึ้นมาก เพิ่งจะได้ผลตรงตามเป้าหมายในช่วงถัดมาอีก 1 งวด

¹Richard A. Musgrave, The Blend of fiscal and Monetary Policies for the Future, ไรเนา

คือ ในเดือนมิถุนายน 2517 ซึ่งเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยลดลง สินเชื่อ
ก็เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย และปริมาณเงินก็ลดลง และในกรณีตรงกันข้ามเมื่อเกิดภาวะ
เงินฝืด คือในต้นทศวรรษปี 2518 แม้อาคารแห่งประเทศไทยจะประกาศลดอัตราธนาคาร
ลง แต่เมื่อเดือนมิถุนายน 2518 ระบบธนาคารพาณิชย์ก็กู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย
ลดลง และสินเชื่อก็เพิ่มในอัตราค่าเพียง 7.91 % เท่านั้น ปริมาณเงินลดลง
เพียงจะกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่มขึ้นในช่วงเดือนธันวาคม 2518 ซึ่งสูงมากขึ้น
จาก 3,523.81 ล้านบาท เป็น 6,832.3 ล้านบาท สินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์
เพิ่มขึ้น และปริมาณเงินก็เพิ่มขึ้นด้วย

จึงเห็นได้ว่า นอกจากที่เราได้วางนโยบายการเงินยังแก้ไขปัญหาเสถียรภาพ
ของระบบเศรษฐกิจได้ไม่ทันท่วงทีอันเนื่องมาจากโครงสร้างตลาดของระบบธนาคาร
พาณิชย์ไทยยังมีการกระจุกตัวอยู่ พฤติกรรมต่าง ๆ จึงเป็นไปอย่างขัดแย้งกับนโยบาย
เพื่อเสถียรภาพแล้ว ก็มีเหตุผลอีกอย่างหนึ่ง คือ ความล่าช้าของเวลาในการที่การใช้
มาตรการทางการเงินจะบรรลุประสิทธิผล (Effectiveness Lag) ดังกล่าว

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทั้งหมดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ปรากฏว่ามีข้อเสนอแนะบางประ-
การ ดังจะแยกกล่าวได้ 2 ประเด็น ดังนี้คือ

1. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงสร้างตลาดของระบบการพาณิชย์
จากการที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ค้นพบว่า โครงสร้างตลาดของธนาคารพาณิชย์มีการกระจุก
ตัวสูงอยู่ ซึ่งทำให้ไม่บังเกิดผลคือระบบเศรษฐกิจทั้งในด้านการจัด
สรรทรัพยากร การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
ดังนั้นเพื่อที่จะให้ธนาคารพาณิชย์ได้มีส่วนก่อให้เกิดผลคือระบบเศรษฐกิจมากขึ้นในทุก ๆ
ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว ก็อาจจะเป็นแนวทางในการที่ผู้บริหารประเทศแล้ว ผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศ หาทางปรับปรุงโครงสร้าง

ตลาดของระบบธนาคารพาณิชย์ ไม่ให้มีการกระจุกตัวที่มากเกินไป หรือมีการกระจุกตัวส่วนเกิน (Excessive Concentration) ของธนาคารใด หรืออาจเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการกระจายที่สมดุล (Balance Distribution) กันระหว่างสถาบันการเงินประเภทอื่น ๆ กับ ธนาคารพาณิชย์ใดทั้งนี้โดยการถอนคลาสิกเกณฑ์ในการตั้งธนาคารพาณิชย์ใหม่ เพื่อเปิดข้อจำกัดในการเข้าตลาด (Barriers to Entry) หรือมีการควบคุมการจัดสรรสินเชื่อเฉพาะอย่างให้เพิ่มขึ้น (Selective Credit Control) หรือมีการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมให้สถาบันการเงินมีความมั่นคงมากขึ้น ฯลฯ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปจากการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องดังกล่าวไม่อยู่ในขอบเขตของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ จึงไม่ได้ศึกษาไว้ แต่ใคร่เสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในเรื่องนี้ได้ศึกษาค้นคว้าต่อไปดังนี้ คือ

2.1 นอกจากการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวกับพฤติกรรมที่แสดงไว้แล้ว ยังอาจจะศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงที่แท้จริง (โดยการคิดเครื่องหมายการเปลี่ยนแปลงทั้งบวกและลบ) ของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และซัลด เพื่อศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงของอัตราดอกเบี้ยนั้นเป็นไปตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กล่าวไว้หรือไม่ว่า ธนาคารพาณิชย์ใดมีอัตราส่วนการกระจุกตัวสูงแล้ว การเพิ่มของอัตราดอกเบี้ยก็จะสูงตามไปด้วย และการลดลงของอัตราดอกเบี้ย จะมีน้อยหรือไม่ลดลงเลย ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาไว้บ้างแต่ยังไม่ผลสรุปไม่คืบเนื่องจากข้อมูลมีน้อย และการเปลี่ยนแปลงสุทธิของอัตราดอกเบี้ยค่ามาก จึงไม่น่ามาพิจารณาในที่นี้

2.2 อาจใช้สมการถดถอยแบบง่าย ๆ (Simple Regression) และใช้วิธีที่มิชอบผิดพลาดน้อยที่สุดด้วย (Ordinary Least Square หรือ OLS) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาดในแง่การกระจุกตัวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของระบบธนาคารพาณิชย์ โดยใช้ช่วงระยะเวลาศึกษาที่ยาวนานพอสมควร เช่น

มีข้อมูลตั้งแต่ 15 ช่วงเวลาขึ้นไป ถ้าจะทำสมการแบบอนุกรมเวลา (Time Series) หรือมีข้อมูลของจำนวนตัวอย่างตั้งแต่ 15 ตัวอย่างขึ้นไป ถ้าจะทำสมการแบบ Cross Section เพื่อให้ผลที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และขอสรุปนั้นเมื่อมีการทดสอบทางสถิติแล้ว จะเชื่อถือได้มากขึ้น

2.3 อาจจะใช้สมการถดถอยที่มีตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป (Multiple Regression) ตัวแปรอิสระซึ่งเป็นคนเหตุมีมากกว่า 1 คือ ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป และใช้วิธีที่ซับซ้อนที่สุด เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างตลาด ในแง่การกระจุกตัวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของระบบธนาคารพาณิชย์ ตัวแปรอิสระ เหล่านี้ อาจได้แก่ จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ อัตราดอกเบี้ยในตลาดต่างประเทศ ฯลฯ นอกจากนั้นอาจมี Dummy Variable ในสมการด้วย เช่น เหตุการณ์ผิดปกติ ทางด้านอัตราดอกเบี้ย หรือทางการเงิน นอกจากนั้นตัวแปรอิสระยังมีการกระจุกตัว ของระบบธนาคารพาณิชย์ ซึ่งวัดได้ด้วยการกระจุกตัวด้วย ส่วนตัวแปรตาม ก็คือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้และซอลดของธนาคารนั่นเอง

2.4 ส่วนการศึกษาถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ก็อาจทำได้ โดยดูในเรื่อง กำไรและอัตรากำไร และปริมาณเงินกู้ ฯลฯ เป็นต้นว่า ธนาคารพาณิชย์ที่มีการ กระจุกตัวสูง ก็จะมีกำไรสูงมาก และปริมาณเงินกู้ก็จะมีขนาดใหญ่มากด้วย